

1000 СТРАНИЦИ БЪЛГАРИЯ

© Румяна Николова, Николай Генов, *автори и снимки*
© Дамян Дамянов, *художествено оформление*

София 2020

© Сиела Норма АД

ISBN 978-954-28-3329-1

РУМЯНА НИКОЛОВА • НИКОЛАЙ ГЕНОВ

1000 СТРАНИЦИ БЪЛГАРИЯ

 ciela

СЪДЪРЖАНИЕ

ЗАЩО 1000	9
НАЙ-СТАРИТЕ ЕВРОПЕЙЦИ.....	14
ВКАМЕНЕНИ ЛЕГЕНДИ КРАЙ БЕЛОГРАДЧИК	20
ПЪТ НА НАШЕСТВЕНИЦИ, ЦИВИЛИЗАЦИИ, ОБМЕН.....	28
ВИДИН – ТВЪРДИНА НА ЦАРСТВА И ИМПЕРИИ	32
„НО КОГА СЕ ТАМ СЪЗИРА КОЗЛОДУЙСКИ БРЯГ..“	40
ВЕНЦИ И ПОГРОМИ КРАЙ ГРАДА НА ПОБЕДАТА	48
В МАЛКАТА ДЕЛТА И МАЛКИЯ ПАРИЖ	52
ЦАРСТВОТО НА ЧЕРНИЯ ЩЪРКЕЛ	58
КАТО НОЕВ КОВЧЕГ	70
ПРЕДИ ДУНАВ ДА СЕ ВТУРНЕ КЪМ МОРЕТО.....	76
ДВА СВЯТИ ГРАДА.....	82
ЗЛАТНИЯТ ВЕК	91
НЕПОБЕДИМИЯТ МАДАРСКИ КОННИК	99
БЛАГОСЛОВЕНИЯТ ЦАРЕВГРАД.....	103
В СЯНКАТА НА СТАРОПРЕСТОЛНИЯ ГРАД.....	113
СВЕТА ГОРА И КРАЙ БОТЕВГРАД.....	120
БЪЛГАРСКИТЕ ДОЛОМИТИ.....	127
ПРОТОПИСМЕНОСТ ИЛИ НЕЩО ДРУГО	138
БОЖИЯТ МОСТ	146
ИЗКУШЕНИЯ ЗА ПЪРВООТКРИВАТЕЛИ	150
КАТО ВЕЛИЧЕСТВЕН ЗАМЪК	162
НЕ СИ ЛИ БИЛ ТУК, ОСТАВАШ ЧУЖДЕНЕЦ	167
ЛЮЛЯКОВИЯТ ГРАД.....	175
СВЕТИНИ И ПРИРОДНИ ФЕНОМЕНИ КРАЙ ПЛЕВЕН	187
ОТ РЪЦЕТЕ НА УСТА КОЛЮ ФИЧЕТО	196
НАХОДКИ ОТ ХИЛЯДОЛЕТИЯ КРАЙ ТЪРГОВИЩЕ.....	202
ЛАЛЕТО НА ШУМЕН	208
РАВНИЯТ СВЯТ НА ДОБРУДЖА	217
ПЪРВО ТУК ИДВА НОВАТА ГОДИНА	226
ВЕЛИЧЕСТВЕНА СРЕЩА НА МОРЕТО СЪС СУШАТА.....	232
СТОЛИЦА НА ТРЕТАТА БЪЛГАРИЯ	239
ГРЕХОВЕ В БАЛЧИК СЕ РАЖДАТ НЕУСЕТНО.....	248
ЛУДАТА ГОРА	253
ОКОЛО „ГРАДА НА ВЪЛЦИТЕ“	258
ЧЕРНО МОРЕ	268

ПО СЛЕДИТЕ НА НАЙ-СТАРАТА ЕВРОПЕЙСКА ЦИВИЛИЗАЦИЯ.....	271
ОБИТЕЛИ НА ДУХОВНИЦИ И ЦАРСКИ ОСОБИ.....	275
МОРСКАТА СТОЛИЦА.....	283
НАЙ-СТАРОТО ЗЛАТО НА НЕСЪСТОЯЛАТА СЕ ЦИВИЛИЗАЦИЯ.....	289
ИВАЙЛО ЗАПОЧНАЛ ОТ ОВЕЧ.....	294
ПОБИТИТЕ КАМЪНИ.....	300
МОРЕ И РЕКА В ДРАМАТИЧНА ПРЕГРЪДКА.....	304
СЛЪНЧЕВИЯТ БРЯГ НА НЕСЕБЪР.....	312
ГОЛЯМАТА БИТКА КРАЙ МАЛКАТА РЕКА.....	320
СПИРКА ПО ПЪТЯ НА ИСТОРИЯТА И НА ПТИЦИТЕ.....	325
АПОЛОНИЯ МАГНА.....	332
РОПОТАМО – ДОМЪТ НА ЛИЛИИТЕ.....	340
КРАЙ КОВАРНИЯ МАСЛЕН НОС.....	346
ЦАРСКИ ГРАД И ЦАРСКИ ЗАЛИВИ.....	351
НА ЮГ КЪМ КРАЯ НА МОРЕТО.....	356
37 ПЛАНИНИ В БЪЛГАРИЯ.....	364
БОГ СЕ УСМИХВА В СТРАНДЖА.....	369
РОДНОТО МЯСТО НА СТРАНДЖАНСКАТА МАРСИЛЕЗА.....	384
ЧУДЕСА КРАЙ ТАУШАН ТЕПЕ.....	394
МАЛКАТА ГОЛЯМА САКАР ПЛАНИНА.....	404
ПО МАГИСТРАЛА „ТРАКИЯ“.....	411
ДРЕВЕН И ВЕЧЕН.....	419
ГОРНОТРАКИЙСКИ ЛЕГЕНДИ И ГЕРОИ.....	430
„ГРАДЪТ НА ЛИПИТЕ“ И ПРЕСТИЖНАТА ИКОНОМИКА.....	444
ДВОРЕЦЪТ НА ПРАИСТОРИЧЕСКА ЕВРОПА.....	458
„СТРОЕЖЪТ НА ВЕКА“ И ГРАДЕЖИ ОТ ХИЛЯДОЛЕТИЯ.....	464
ЗЛАТОТО НА ЗАПАДНИЯ БАЛКАН.....	477
ПЛАНИНАТА – ВДЪХНОВЕНИЕ НА ПИСАТЕЛ.....	483
ЛЮЛКА НА РОДНИЯ АЛПИНИЗЪМ.....	490
СЕДЕМТЕ ПРЕСТОЛА.....	497
НАЙ-ИДИЛИЧНАТА ЧАСТ НА СТАРА ПЛАНИНА.....	501
БОГАТСТВО И ЩЪРКЕЛИ МЕЖДУ ДВЕ ПЛАНИНИ.....	510
ВАЗОВИЯТ СВЯТ.....	516
ЕДНИЧКАТА МЯРА – БАЛКАНЪТ.....	523
МЪЖКИ ЗАВЕРИ И ХОРА В КАЛОФЕР.....	532
РАЙ И АД ПО ПЪТЯ ЗА ВРЪХ БОТЕВ.....	537
ДОЛИНАТА НА ТРАКИЙСКИТЕ ЦАРЕ.....	544
КРАСИВ ДЕКОР НА ИСТОРИЧЕСКА СЦЕНА.....	555
СТОЛИЦА НА ХУМОРА.....	560
ОЖИВЯЛО ВЪЗРАЖДАНЕ.....	568

СТАРОПЛАНИНСКИ ЛЕГЕНДИ	580
ГРАДЪТ НА СТОТЕ ВОЙВОДИ	588
НЕЗАСЛУЖЕНО НЕПОЗНАТИ	594
КЪДЕТО БАЛКАНЪТ СРЕЩА ЧЕРНО МОРЕ	600
ГРАДЪТ НА РАЙНА КНЯГИНЯ	604
„...И ТАКАВА ПАПЛАЧ ОТ ДЕЯТЕЛИ И РОДОЛЮБЦИ!“	618
КАМЕННА КЛИСУРА	625
ЦАРСКИ ПОГРЕБЕНИЯ И ЦАРСКИ БАНИ	631
ДИОКЛЕЦИАНОПОЛ И ТРАКИЙСКИЯТ МАЧУ ПИКЧУ	640
РАСТЕ, НО... СТАРЕЕ	648
КАЧВАЛ ЛИ СЕ Е ФИЛИП V МАКЕДОНСКИ НА ЧЕРНИ ВРЪХ?	670
СРЕДЕЦКАТА ИЛИ СОФИЙСКАТА МАЛА СВЕТА ГОРА	680
ПЛАНИНИ В СЯНКАТА НА ВИТОША	684
ИЗ ШОПЛУКА	696
МАЛКИЯТ ПИРИН	702
СВЕЩЕНАТА ПЛАНИНА	709
МАЛКИЯТ ЙЕРУСАЛИМ	714
ОЧИ ГЛЕДАТ ЗВЕЗДИТЕ	720
ДИВОТО ЗОВЕ В „ЧЕРВЕНАТА СТЕНА“	726
ГОЛЯМАТА ЗАГАДКА – ТРАПЕЦОВИДНИТЕ НИШИ	731
НАСРЕД ЗАБРАВАТА	734
В ГОРНАТА ЗЕМЯ НА ЧУДЕСАТА	765
СЕЛО С ИМЕ ЗА МУЗЕЙ	774
КРАЙ ЮЖНИЯ ИВАЙЛОВГРАД	779
ОАЗИС В „ГРАНИЧНОТО СЪОРЪЖЕНИЕ“	785
ТЕРЕН ЗА ЛЮБОПИТНИ	789
СЧУПЕНА ПЛАНИНА И ДЯВОЛСКИ ТВОРЕНИЯ	795
ПАМЕТНИЦИ ОТ ЗОРАТА НА ХРИСТИЯНСТВОТО	799
КРЪСТОГОРИЕТО НА ПАИСИЙ ОТ РОДОПА	802
ОРФЕЕВОТО ЦАРСТВО	805
СМОЛЯН – МНОГО ИМЕНА, МНОГО КРАСОТА	812
ЕДИНСТВЕНИЯТ ФЕОДАЛЕН ЗАМЪК	816
ФОКУС НА РОДОПСКИЯ КОЛОРИТ	822
ВЕЛИЧЕСТВЕНОВО ВЛАДЕНИЕ НА РОГАТИЯ	826
ДУХЪТ НА ОБЛАСТТА ЧЕЧ	836
ПРИКАЗКА ОТ КАМЪК И ДЪРВО	840
БЕЛИТЕ СВАТБИ	848
БАЛНЕОЛОЖКИТЕ БИСЕРИ НА РОДОПИТЕ	852
КОСТНИЦИ ОТПРЕДИ ДВА ВЕКА И ТРИ МИЛИОНА ГОДИНИ	856
ЕКОЛОГИЧНО НАЙ-ЧИСТ НА БАЛКАНИТЕ	861

В ПОЛИТЕ НА ПЛАНИНАТА	864
ВЕЛИКАТА ПУСТИНЯ НА ВОДНАТА ПЛАНИНА	872
БЛИЗО ДО БОГА.....	883
ГРАД НА САМОКОВИ И ЗОГРАФИ.....	887
НАЙ-БЪЛГАРСКИЯТ СВЕТЕЦ	895
ОЙ, КРАСИВ СИ, ИРИН-ПИРИН.....	899
И ГОСПОД СЛИЗА ДА ПИЙНЕ МЕЛНИШКО.....	912
СРЕЩИ С ДРЕВНОСТТА ИЗ ДОЛИНАТА НА МЕСТА	917
НЕПОКОРНИЯТ ДУХ НА БАНСКО	924
„КОСМИЧЕСКАТА ОДИСЕЯ“ НА ХРИСТОС	928
В ДВЕТЕ ПЛАНИНИ НАД ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ.....	931
ПО СТРУМА КЪМ РУПЕЛСКИЯ ПРОЛОМ	935
ВЕЛИКОЛЕПЕН ЕСТЕСТВЕН АЛПИНЕУМ.....	942
ПЛАНИНИТЕ В ЮГОЗАПАДНИЯ ТЪГЪЛ.....	949
В ЗЕМЯТА НА ПРАВИТЕ ДЪРВЕТА	952
БЕЛАСИЦА, ПЛАНИНА НА ЧУДЕСАТА.....	956
НЕИЗБРОДЕНИ ДЕБРИ ВЪВ ВЕРИЛО-РУЙСКАТА РЕДИЦА	963
ГРАДЪТ НА КРАКРА И КУКЕРИТЕ	967
МОРЕ ОТ ПЛАНИНИ КРАЙ ТАРАН ПАЛАНКА.....	971
КРАИЩЕ – НЕПОЗНАТИЯТ КРАЙ.....	976
ПРИРОДНА СКУЛПТУРА В ЗЕМЕНСКИЯ ПРОЛОМ	981
НА ГРАНИЦАТА.....	986
АЗБУЧНИК.....	992
БИБЛИОГРАФИЯ	1005

ЗАЩО 1000

1000 страници за България? Но това е страшно много! Чувахме подобна реакция неведнъж, когато споделяхме идеята си за тази книга. Сега вие я държите в ръцете си и ние не спираме да си повтаряме, че 1000 страници за България се оказаха страшно малко. Нещо подобно си казахме преди няколко години, когато наред с книгите ни за Индия, Китай, Южна Америка и всевъзможни свети места на четири континента излезе и томчето, в което бяхме събрали най-вълнуващите си пътувания из родината. Тогава си обещахме, че ще изкупим вината си към многото любопитни и любими места, значими факти, интересни личности, които останаха извън неговите корици.

Това стана главната причина за тази необичайно дебела книга.

Но отново сме длъжници. И такива ще си останем, дори да добавим още 1000 страници.

Защото земята ни се е случила на Големия път Изток – Запад. Нещо повече – била е първата спирка на праисторическите заселници в Европа. Във Варненския некропол е открито най-старото злато на човечеството, в пещерата Козарника – следи от най-древните обитатели на земята, на остров в Дуранкулашкото езеро – най-старата каменна архитектура на континента, а при разкопки край Пазарджик археолозите попаднаха на град, който може да се окаже най-древният на света. Много хилядолетия живот са отложили културни пластове в кръстопътната ни родина и за да ги видим и ние, трябва само да преодолеем апатията и леността и да излезем от къщи.

Дали си струва? Мнозина са завладявали с кръв земята ни и до смърт са я бранили. Не само Константин Велики, но и други императори, канове и царе са градили в нея любимите си градове и са вдигали непревземаеми крепости и валове, за да не я отстъпят другиму. Намирали са основание и нима не си струва да знаем защо?

България е сред страните, в които на малка площ е събрано невъобрази-мо разнообразие. Природата е представила тук различни свои образи, избрала е тази сцена за своите шедеври и нима ще пропуснем да им се възхитим?

След толкова пътешествия под чужди звезди ние сме убедени: има защо да харесваме и земята си, а и себе си. По пътищата ѝ всички можем да намерим достатъчно основания да я обичаме. И да не живеем повече в нея като равнодушни чужденци, а със съзнанието, че сме едно с България, че нейното добро име е нашето добро име и обратното.

От всички земи идват хора да се дивят на нашите природни феномени. В Европа, Азия, Америка се редят да видят съкровища и ценни находки от

българските музеи, в които голяма част от сънародниците ни не са стъпвали. Знаят ли в Европа, че век и половина преди Леонардо да Винчи да започне работата си над ренесансовия шедьовър „Тайната вечеря“, в една пещера високо над водите на Русенски Лом неизвестен художник от Търновската школа е нарисувал своята „Тайна вечеря“, която не отстъпва на Леонардовата по стойност?

Чужди филантропи и фондации подпомагат изучаването на нашата история и опазването на нашата природа, образованието на нашите деца и работата на учените ни. А колко заможни българи желаят да последват примера на родните дарители Евлоги и Христо Георгиеви, макар че внушителните им статуи пред Университета са непрекъснато пред очите им, колко от тях изобщо са чували за създателя на Априловската гимназия, макар че и той е спечелил парите си от производство на алкохол, камо ли за далеч по-неизвестни благодетели като Хаджи Ненчо Палаевев, вложил спечеленото си в чужбина богатство за благоустрояването и образованието в Копривщица... Кой днешен градоначалник знае, че създателят на родното книгоиздаване Христо Г. Данов е седял на кметското кресло в Пловдив без заплата, че не е било нужно варненци да бъдат увещавани дълго от кмета Иван Церов, за да съберат един милион лева за строителство на театър в града, а много от църквите през турско време били издигани от населението за 40 дни, защото такова било условието друговерците да получат разрешение за строеж на свой храм...

Разказваме в тези страници за хубост и чудеса, които не заменяме за никои чуждоземски, припомняме личности, истории, богатства, с които сме карали чужденци да запомнят името на България. Не за да пъчим гърди заради минало величие, а за да осъзнаем, че на нашата земя може да се живее не само примирено, угнетено, с поглед и очаквания, вперени отвъд границите. Може да се живее достойно, храбро, със смели мечти и стръв за осъществяването им.

За да крачим изправени в света, защото не можем да сме пълноценни в него, без да знаем кои сме. Не можем да го накараме да ни цени и обича, ако ние самите не се ценим и обичаме.

Както всичките ни книги, и тази не е пътеводител за интересните места в страната ни. Стреми се да покаже не как да отидем някъде, а защо. И най-вече да събуди любопитство и апетит за ново знание, за път. Тя няма претенции за всеобхватност, нито, че сме бръкнали „дълбоко“, защото и двамата не сме учени. В 1000 страници сме събрали нашите пътища из България и от книгите за нейната история, паметници, природни чудеса. Възможно е да ви се стори хаотична, тъй като не следва стриктно нито географските посоки,

нито историческата хронология, но всяка посока е добра, защото знаем, че най-важното в едно пътуване е пътуващият. А в това пътуване ще усетите своите корени. И макар да ви се струва парадоксално, това няма да ви прикове на място, а ще ви даде сила за по-висок полет.

Добър път!

Авторите